

Våld i nära relation och hedersrelaterat våld

Handbok för handläggning

2025-01-23

Dokumentnamn: Våld i nära relation och hedersrelaterat våld – Handbok för handläggning

Beslutad av: Avdelningschefsnätverket vuxen och försörjningsstöd	Gäller för: Socialförvaltningarna Centrum, Hisingen, Nordost och Sydväst	Diarienummer:	Datum och paragraf för beslutet: 2025-01-23
Dokumentsort: Handbok – stödjande dokument	Giltighetstid: Tillsvidare	Senast reviderad: 2025-01-23	Dokumentansvarig: Processledare Enheten för kvalitet
Bilagor: Säkerhetsplanering för personer som är våldsutsatta			

Inledning

Göteborgs Stad har sedan 2018 arbetat med modellen för kategoristyrning.

En kategoriplan tas fram utifrån en faktabaserad nulägesanalys, arbetet genomförs i ett tvärfunktionellt team. Planen, som kan beskrivas som en behovsförsörjningsplan, tydliggör vilka insatser som krävs för att möta behoven inom kategoriområdet. Utifrån kategoriplanen utformas en handlingsplan med aktiviteter så som ex upphandlings-, utrednings- och utvecklingsaktiviteter.

Syftet med kategoriplan vuxen är att förvaltningarnas arbete ska leda till hållbar förändring och utveckling för de vi är till för, brukaren ska ständigt vara i fokus och brukarens totala tid med insatser från socialtjänsten ska minska.

Utifrån kategoriplan vuxen har Enheten för kvalitet har fått i uppdrag att ta fram denna handbok för handläggning av Våld i nära relation och hedersrelaterat våld som en del i att säkerställa följsamhet till socialtjänstprocessen och främja likahantering över staden. Handboken är främst tänkt att fungera som ett stöd för den som utreder våld inom avdelning vuxen myndighet, men kan även utgöra ett stöd för försörjningsstöd, Barn- och unga och utförarverksamheter inom socialförvaltningarna.

Handboken ska läsas som ett komplement till nationella styrande dokument samt övriga styrande dokument i staden. Kursiverad text innebär att länken finns att hitta under ”Kopplingar till andra styrande dokument” i början av handboken.

Versionshantering

Datum	Version	Beskrivning	Ändrat av
2024-01-23	1.0	Våld i nära relation och hedersrelaterat våld – Handbok för handläggning	Frida Cissig

Innehåll

1	Kopplingar till andra styrande dokument	6
1.1	Lagar	6
1.2	Nationella styrande dokument	6
1.3	Regionala överenskommelser	6
1.4	Göteborgs stads styrande dokument	6
1.5	Stödjande dokument.....	7
2	Lagar och styrning	8
2.1	Övergripande mål	8
2.2	Socialtjänstlag (2001:453)	8
2.3	Lag (2023:196) om kommuners ansvar för brottsförebyggande arbete 8	
2.4	Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd, HSLF-FS 2022:39	9
2.5	Göteborgs stads plan för arbete mot våld i nära relationer 2024-2027 9	
2.6	Göteborgs stads plan för arbetet mot hedersrelaterat våld och förtryck 2020-2024	9
3	Definitioner av våld.....	11
3.1	Särskilt om hedersrelaterat våld och förtryck	11
3.2	Våldets olika uttryck.....	12
4	Upptäcka och ställa frågor om våld i nära relation	14
4.1	Tolk	15
4.2	Vid behov av kommunikationsstöd.....	15
4.3	Stöd för att fråga om våld i nära relation	15
4.3.1	FREDA	16
4.4	Stöd för att fråga om hedersrelaterat våld	16
4.4.1	PATRIARK	17
4.5	LÖSA!.....	18

4.6	Frågor om våldsutövande	18
5	Hantering av ansökan vid våldsutsatthet.....	20
6	Hantering av orosanmälan.....	22
6.1	Hantering av oro avseende våldsutsatthet för vuxen person..	22
6.2	Hantering av orosanmälan avseende våldsutsatt barn eller barn som bevittnat våld	23
7	Socialnämndens utredning om våldsutsatta vuxna.....	25
7.1	Polisanmälan	25
7.2	Risk- och skyddsbedömning	25
7.3	Behov av stöd och hjälp akut.....	26
7.3.1	Skyddat boende.....	27
7.3.2	Ekonomiskt bistånd	28
7.4	Behov av stöd och hjälp efter den akuta fasen.....	28
7.5	Dokumentation	29
7.6	Insatser som bör kunna erbjudas.....	30
7.6.1	Samtalsstöd.....	30
7.6.2	Stöd i kontakt med Skatteverket	30
7.6.3	Hämta tillhörigheter i bostaden	30
7.6.4	Boende.....	31
7.6.5	De våldsutsattas djur	32
8	Socialnämndens utredning om våldsutsatta barn eller barn som bevittnat våld	33
8.1	Polisanmälan	33
8.2	Utreseförbud.....	34
8.3	Barnahus	34
8.4	Hur barn ska tas om hand när förälder avlidit till följd av våld.	34
9	Våldsutövande barn och vuxna	36
9.1.1	Situationsbundet våld	36
9.1.2	Makt och kontrollvåld	36
9.2	Föräldrars våld mot barn.....	36
9.3	Barns våld mot närstående	37
9.4	Våld i ungas relationer	37
9.5	Våldsutövande i en hederskontext.....	37
10	Socialnämndens ansvar för våldsutövare	39
10.1	Insatser för våldsutövare	39
11	Samverkan.....	41

11.1	Intern samverkan.....	41
11.2	Extern samverkan.....	41
11.2.1	Hälso- och sjukvård	42
11.2.2	Polisen	42
11.2.3	Islandsmodellen.....	42
11.2.4	Idéburna organisationer.....	43
12	Ansvarsfördelning mellan kommuner	44
13	Individbaserad systematisk uppföljning	45

1 Kopplingar till andra styrande dokument

1.1 Lagar

- [Socialtjänstlag \(2001:453\) | Sveriges riksdag \(riksdagen.se\)](#)
- [Brottsbalk \(1962:700\) | Sveriges riksdag \(riksdagen.se\)](#)
- [Lag \(2023:196\) om kommuners ansvar för brottsförebyggande arbete | Sveriges riksdag \(riksdagen.se\)](#)
- [Lag \(2018:1197\) om Förenta nationernas konvention om barnets rättigheter | Sveriges riksdag \(riksdagen.se\)](#)
- [Lag \(2024:79\) om placering av barn i skyddat boende | Sveriges riksdag \(riksdagen.se\)](#)
- [Offentlighets- och sekretesslag \(2009:400\) | Sveriges riksdag \(riksdagen.se\)](#)

1.2 Nationella styrande dokument

- [Mål för jämställdhet - Regeringen.se](#)
- [Skr. 2016/17:126 Tillsammans mot brott - ett nationellt brottsförebyggande program \(regeringen.se\)](#)
- [Våld i nära relationer – Handbok för socialtjänsten , hälso och sjukvården och tandvården \(socialstyrelsen.se\)](#)
- [Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd om våld i nära relationer, HSLF-FS 2022:39 \(socialstyrelsen.se\)](#)
- [Anmäla oro för barn – Stöd för anmälningsskyldiga och andra anmälare \(socialstyrelsen.se\)](#)

1.3 Regionala överenskommelser

- [Överenskommelse samverkan barns och ungas hälsa Västra Götaland slutversion.pdf \(vgregion.se\)](#)
- [Riktlinje för SIP i Västra Götaland 2020-2023 \(vgregion.se\)](#)

1.4 Göteborgs stads styrande dokument

- [Göteborgs Stads trygghetsskapande och brottsförebyggande program 2022-2026](#)
- [Göteborgs Stads plan för arbete mot våld i nära relationer 2024-2027](#)
- [Göteborgs stads plan för arbetet med hedersrelaterat våld och förtryck 2020-2024](#)
- [Göteborgs stads rutin för samverkan kring handläggning av skyddat boende](#)

- [Göteborgs stads rutin för att överväga polisanmälan vid misstanke om brott mot barn under 18 år](#)
- [Göteborgs stads rutin för förstärkt barnrätt i vuxenärenden](#)
- [Socialförvaltningarnas rutin för hantering av skyddade personuppgifter](#)
- [Göteborgs stads rutin för samordnad plan och samtycke i ärenden som kräver samordning från två eller flera förvaltningar](#)
- [Göteborgs stads rutin för att utreda barn under 18 år enligt 11 kapitlet socialtjänstlagen](#)
- [Handbok för handläggning av bistånd till boende](#)
- [Göteborgs stads rutin för kommunala kontrakt](#)
- [Göteborgs stads handläggningsstöd för ärenden där barn misstänks vara utsatta för våld eller sexuella övergrepp av sin vårdnadshavare/förälder](#)
- [Göteborgs Stads rutin för handläggning av lag om placering av barn i skyddat boende](#)
- [Göteborgs stads rutin för samverkan enligt inkluss](#)
- [Göteborgs stads rutin för kontinuerlig skolgång för barn som är placerade på skyddat boende](#)

1.5 Stödjande dokument

- [Våld i nära relationer - Kunskapsguiden](#)
- [FREDA - Socialstyrelsen](#)
- [PATRIARK - Socialstyrelsen](#)
- [Hedersförtryck.se](#)
- [Att vilja se, vilja veta och att våga fråga \(socialstyrelsen.se\)](#)
- [Formuläret Frågor om våld \(FOV\) - Valdinararelationer.se](#)
- [Reda ut - häfte om våld](#)
- [Reda-ut-häfte-barn.pdf \(vgregion.se\)](#)
- [Förändringsarbete med våldsutövande män.pdf \(skr.se\)](#)
- [Våld i nära relationer och hedersrelaterat våld Ett utbildningsmaterial för Hälso-och sjukvården och tandvården \(socialstyrelsen.se\)](#)
- [Islandsprojektet / Islandsmodellen - Valdinararelationer.se](#)
- [Blankett vid anmälan om misstanke om brott mot barn blankett-2014-6-bilaga.pdf \(socialstyrelsen.se\)](#)
- [Behandlingsmetoder för personer som utövar våld i nära relationer \(Socialstyrelsen\)](#)
- [Våld mot djur och våld i nära relationer](#)

2 Lagar och styrning

2.1 Övergripande mål

Frihet från våld i nära relation är en mänsklig rättighet. Göteborg ska vara en trygg, säker och jämlik stad och verka för att skapa likvärdiga livsvillkor för alla som bor, vistas och verkar här. Staden behöver utveckla arbetet med att förebygga och upptäcka våld samt ge individanpassat skydd och stöd till alla oavsett bakgrund och förutsättningar. Göteborgs stads plan för arbete mot våld i nära relationer 2024-2027 har ett övergripande mål att ingen ska utsättas för våld i nära relationer och såväl planen, som stadens arbete mot våld i nära relationer, har sin utgångspunkt i internationella konventioner, svensk lagstiftning och den nationella jämställdhetspolitiken. Stadens arbete ska omfatta såväl de som utsätts som de som utsätter närstående för våld i nära relation, både vuxna och barn.

2.2 Socialtjänstlag (2001:453)

Socialtjänstlagen (SoL) är central i arbetet mot våld i nära relationer och reglerar flera verksamheters skyldigheter i arbetet. Lagen anger att insatser inom socialtjänsten ska vara av god kvalitet, samt att kvaliteten i verksamheten systematiskt och fortlöpande ska utvecklas och säkras.

Varje socialnämnd har ett generellt ansvar för att de som vistas i kommunen får det stöd och den hjälp de behöver. Detta inkluderar olika former av stöd till våldsutsatta personer och barn som utsätts för eller bevittnar våld, vilka nämns särskilt i 5 kap 11 § SoL. Där står också att socialnämnden särskilt ska beakta att kvinnor som har varit utsatta för våld från närstående kan vara i behov av stöd och hjälp. Sedan 2021 har socialnämnden även ett ansvar att verka för att den som utsätter närstående för våld eller andra övergrepp ska förändra sitt beteende, vilket anges i 5 kap 11a § SoL.

Hänsyn ska alltid tas till säkerheten för den eller de som har utsatts för våld eller övergrepp och dennes närstående. Ett antal yrkeskategorier som till exempel medarbetare inom förskola, skola, skolhälsovård och socialtjänst är enligt 14 kap 1 § SoL skyldiga att genast anmäla till socialnämnden, om de i sin verksamhet får kännedom om eller misstänker att ett barn far illa.

2.3 Lag (2023:196) om kommuners ansvar för brottsförebyggande arbete

Sedan 1 juli 2023 har kommunerna ett lagstadgat ansvar för brottsförebyggande arbete, däribland arbete för att förebygga våld i nära relationer. Enligt lagen om kommuners ansvar för förebyggande arbete ska kommunen kartlägga brottsligheten och dess konsekvenser inom sitt geografiska område, analysera lägesbilden och utifrån denna ta fram en åtgärdsplan. Kommunen ska samordna det brottsförebyggande arbetet inom sitt geografiska område genom att ingå

överenskommelser med relevanta aktörer. Varje kommun ska också ha en samordnande funktion för brottsförebyggande frågor.

Göteborgs Stads trygghetsskapande och brottsförebyggande program 2022–2026 har sin utgångspunkt i regeringens brottsförebyggande program, *Tillsammans mot brott, Skr. 2016/17:126*, som slår fast att det behöver finnas ett strategiskt styrdokument i det lokala arbetet i kommunerna som står i samklang med den nationella inriktningen. Programmet utgår även från lagstiftning som bland annat lagen om kommuners brottsförebyggande ansvar, skollagen, socialtjänstlagen samt plan- och bygglagen.

2.4 Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd, HSLF-FS 2022:39

Föreskrifterna syftar bland annat till att höja kvaliteten i socialnämnders och vårdgivares arbete på området våld i nära relationer. Det handlar om att förbättra skyddet och stödet till våldsutsatta vuxna och barn och barn som har bevittnat våld, samt för socialnämnden att utveckla arbetet med personer som utsätter närstående för våld. Fokus för den sistnämnda målgruppen är att de ska förändra sitt beteende och upphöra med våldsutövningen.

Författningen innehåller också bestämmelser om bland annat att fastställa rutiner för att upptäcka våldsutsatthet och att beakta behov av vård och stöd hos våldsutsatta, vilket gäller både socialnämnder och vårdgivare. Socialnämnden ska också vid behov kontinuerligt utföra riskbedömningar avseende risken för fortsatt och eskalerande våld.

2.5 Göteborgs stads plan för arbete mot våld i nära relationer 2024-2027

Planen består av fyra mål som på lång sikt ska bidra till det övergripande målet att ingen ska utsättas för våld i nära relationer.

1. Göteborgs Stad arbetar för att förhindra att våld i nära relationer uppkommer och upprepas.
2. Göteborgs Stad tillgodoser behov av skydd och stöd hos barn och unga som har utsatts för eller bevittnat våld, utifrån barnets eller den ungas behov.
3. Göteborgs Stad tillgodoser våldsutsatta vuxnas behov av skydd och stöd utifrån den enskildes behov.
4. Göteborgs Stads arbete mot våld i nära relationer är av god kvalitet.

2.6 Göteborgs stads plan för arbetet mot hedersrelaterat våld och förtryck 2020-2024

Planen är indelad i tre delmål som ska stödja att syftet och det övergripande målet uppnås. De tre delmålen med tillhörande aktiviteter är:

1. Det finns ett främjande och förebyggande arbete mot hedersrelaterat våld och förtryck
2. Individer som lever i hederskontext erbjuds stöd och skydd utifrån behov
3. Yrkesverksamma som möter individer i hederskontext har ett adekvat och fungerande stöd

3 Definitioner av våld

Denna handbok utgår från Socialstyrelsens definition av våld och utsatthet i nära relationer i enlighet med tillämpningsområdet för *Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd om våld i nära relationer, HSLF-FS 2022:39*, samt *Våld i nära relationer - Handbok för socialtjänsten, hälso- sjukvården och tandvården*. På *Våld i nära relationer - Kunskapsguiden* finns också ett tema om våld i nära relationer med en samling av material där du kan läsa mer om våldsmekanismer och konsekvenser.

Våld i nära relationer är ett stort samhällsproblem som drabbar personer av alla kön, men kvinnor drabbas oftare av upprepat och mer allvarligt våld. Förövaren är i majoriteten av fallen en man. Många barn upplever våld i sin familj.

Våld i nära relationer kan vara misshandel och andra grova övergrepp såväl som handlingar som enligt rådande lagstiftning inte definieras som brott, men som kan ingå i ett mönster av utsatthet. Mer konkret är det allt ifrån att bli förlöjligad till att utsättas för våldtäkt eller allvarliga hot. Det är ofta kombinationer av fysiskt, sexuellt och psykiskt våld. Det kan också handla om frånvaro av handlingar, försummelse, vilket främst drabbar äldre personer eller personer med fysiska eller kognitiva funktionsnedsättningar.

Våld i nära relationer innefattar mäns våld mot kvinnor, våld där en kvinna utövar våld mot en manlig partner, våld i hbtqi-personers relationer och våld i ungas parrelationer. Våld i nära relation kan också vara när en närstående brukar våld mot barn, ett barns våld mot en förälder, våld i syskonrelationer och hedersrelaterat våld då våldsutövaren/ våldsutövarna har en nära relation till den våldsutsatta. Våld i nära relationer som förekommer i prostitution och människohandel innefattas också i definitionen.

Begreppet ”närstående” är könsneutralt och syftar på varje person som den våldsutsatta bedöms ha en nära och förtroendefull relation till. Det kan handla om anhöriga som partners, föräldrar, syskon, barn eller andra släktingar. Det kan även gälla andra närstående som den våldsutsatta har eller har haft en nära och förtroendefull relation till, exempelvis förtroende- eller beroenderelationer mellan en yrkesutövare och en brukare inom vård och omsorg. Bedömningen av vem som kan betraktas som närstående ska göras utifrån familje- och levnadsförhållanden i det enskilda fallet.

3.1 Särskilt om hedersrelaterat våld och förtryck

En av de saker som skiljer hedersrelaterat våld och förtryck (HRV) från andra typer av våld i nära relationer är att våldet syftar till att bevara eller återupprätta en familjs heder inför en specifik omgivning. Förutom de närmsta familjemedlemmarna är ofta andra släktingar aktiva i kontroll- och våldsutövningen då släktens medlemmar kan ha stort inflytande över varandra.

Systematiska kränkningar med grund i traditionella och kollektivistiska föreställningar om vad som utgör ett hedervärt beteende drabbar framför allt flickor och unga kvinnor, men även pojkar och unga män samt hbtqi-personer. Personer med funktionsnedsättning och hbtqi-personer ses som en särskilt utsatt målgrupp. I HRV ingår även andra brottsrubricerade handlingar som könsstypning, barnäktenskap, tvångsäktenskap och så kallade uppfostringsresor. Sedan 2022 finns även ett nytt brott i brottsbalken med beteckningen hedersförtryck. När brott begås rör det sig oftast om kollektivt planerade och genomförda brott där flera familje- och släktmedlemmar samarbetar för att bekämpa vad de upplever som ett hot mot gruppens heder. Motiven är ofta relaterade till att offrets beteende anses ha varit för självständigt och individualistiskt vilket bryter mot traditionellt kollektivistiska föreställningar om vad som är ett hedervärt beteende.

De omständigheter som nämns ovan innebär att standardiserade bedömningsmetoder med frågor som syftar till att upptäcka våld i nära relationer, som inte har koppling till HRV, inte alltid är ändamålsenliga.

3.2 Våldets olika uttryck

Listan är hämtad från *Våld i nära relationer och hedersrelaterat våld. Ett utbildningsmaterial (2021), Socialstyrelsen*.

- **Fysiskt våld** kan bestå av att våldsutövaren knuffar, skakar, biter, river, håller fast, men också av örfilar, knytnävsslag, slag med tillhyggen, knivstick, sparkar och stryptag.
- **Psykiskt våld** kan handla om hot, tvång, trakasserier, glåpord och förlöjliganden. Den våldsutsatta kan också utsättas för kontroll, social isolering och begränsningar.
- **Sexuellt våld** kan innebära olika former av sexuellt påtvingade handlingar som att tvinga den utsatta att se på pornografi, samlag utan samtycke, sexuella trakasserier och användning av ett sexuellt kränkande språk.
- **Latent våld** innebär att den utsatta lever med en ständig rädsla eller oro för våld. Våldet kan vara ilska eller aggressivitet som visar sig i förövarens kroppshållning och kroppsuttryck, som upplevs som hot.
- **Försummelse** kan exempelvis vara att den utsatta inte får den hjälp med mat, medicin eller hygien som hen behöver. Den utsatta kan förvägras hjälp till exempel med att komma ur sängen, få för lite, för mycket eller felaktig medicin.
- **Materiellt våld** kan innebära förstörelse eller stöld av den utsattas personliga tillhörigheter, bohag, värdesaker med mera.
- **Ekonomiskt våld** kan uttryckas genom ekonomiska hot, begränsningar av gemensamma ekonomiska tillgångar eller genom att tvinga någon att utföra ekonomiska olagligheter. Exempel är kontroll, så att partnern inte själv får tillgång till eller får bestämma över ekonomin, att gemensamma tillgångar undanhålls eller förhindra någon att arbeta eller delta i insatser som kan leda till egen försörjning.
- **Digitalt våld** kan vara att övervaka sociala medier, sprida privata/sexuella bilder, ladda ner applikation på mobilen som gör att våldsutövaren vet var den utsatta befinner sig samt att skicka hotfulla meddelanden.

- **Hedersrelaterat våld och förtryck** uttrycks genom fysiskt, psykiskt och sexuellt våld samt kontrollerande beteende, men alla ovanstående typer av våld förekommer även vid hedersrelaterat våld. Våldet sanktioneras kollektivt och utövas ofta av fler än en person.

4 Upptäcka och ställa frågor om våld i nära relation

Den som möter en våldsutsatt person behöver visa respekt, lyhördhet och förståelse för situationens komplexitet. Kunskap om konsekvenser av våldsutsatthet underlättar förståelsen. För att upptäcka våld som förekommer bortom de stereotypa föreställningarna om vem som är våldsutsatt och vem som är våldsutövare behöver det finnas en medvetenhet om sådana föreställningar. Det är vanligt att personer som lever med våld inte självmant berättar om sin situation, men om alla medarbetare är uppmärksamma och har kunskap om våld så ökar sannolikheten för att upptäcka våldsutsatthet. Frågorna kan behöva ställas vid upprepade tillfällen då det ofta är svårt att svara ja vid första tillfället. Våldet kan vara normaliserat eller förknippat med känslor av skuld, skam och oro för framtiden.

Enligt HSLF-FS 2022-39 (Gemensamma författningssamlingen avseende hälso- och sjukvård, socialtjänst, läkemedel, folkhälsa m.m.) bör den personal som arbetar med handläggning och uppföljning av alla slags ärenden som gäller enskilda enligt socialtjänstlagen ha kunskap om våld och andra övergrepp av eller mot närstående samt ha förmågan att omsätta kunskaperna i det praktiska arbetet. Personal som arbetar med handläggning och uppföljning av ärenden som gäller våldsutsatta barn och barn som bevittnat våld bör dessutom ha kunskaper om hur man för samtal med barn om våld och andra övergrepp och vilka konsekvenser det kan få för ett barn att utsättas för eller bevittna våld eller andra övergrepp av eller mot närstående.

Alla medarbetare inom socialförvaltningarna bör gå en basutbildning inom våld i nära relationer. Kompetenscentrum våld i nära relationer erbjuder regelbundet utbildningar för stadens medarbetare, dessa finns att hitta i Utbildningsportalen, och Kompetenscentrum finns med som ett viktigt inslag i stadens centrala introduktion för alla nya medarbetare. Som komplement har samtliga förvaltningar internutbildare som ingår i Kompetenscentrum våld i nära relationers utbildarnätverk. Internutbildarnas uppdrag är att ge utbildning i baskunskap lokalt. Regionalt stödcentrum heder anordnar motsvarande bas- och fördjupningsutbildningar kring HRV varje termin som stadens medarbetare kan anmäla sig till. Dessa annonseras på Regionalt stödcentrum heders hemsida.

När en vuxen person misstänks vara utsatt för våld i nära relation ska medarbetare inom Göteborgs stad reagera, ställa frågor om det anses lämpligt och informera om vilken verksamhet som ansvarar för att utreda våld i nära relation i respektive nämnd. Enligt 2 kap 4 § HSLF-FS 2022-39 ska socialnämnden fastställa rutiner för när och hur personalen i dess verksamhet ska ställa frågor om våld för att kunna upptäcka våldsutsatta som behöver stöd och hjälp, barn som bevittnat våld som behöver stöd och hjälp och våldsutövare som behöver insatser för att ändra sitt beteende. När och hur frågorna ska ställas är upp till varje socialnämnd att avgöra utifrån hur verksamheten ser ut. Frågor kan antingen ställas rutinmässigt eller på indikation om våld. Indikation på

våldsutsatthet kan vara synliga fysiska skador. Indikationer på fysiskt våld som inte manifesterats i synliga skador eller indikationer på psykiskt våld kan dock vara mer diffusa och därmed svåra att identifiera.

I Göteborgs stad finns beslut från avdelningschefsnätverket vuxen och försörjningsstöd om att FREDA- kortfrågor ska ställas rutinmässigt i alla ärenden inom vuxen och försörjningsstöd om det inte anses direkt olämpligt. När det kan vara olämpligt avgörs lokalt som en metodfråga.

4.1 Tolk

Om den våldsutsatta inte talar svenska, har en hörselnedsättning eller en talskada ska tolk användas. Använd alltid en auktoriserad tolk, alla verksamheter i Göteborgs Stad ska som utgångspunkt använda sig av Tolkförmedling i Väst. Efterfråga i första hand en SRHR tolk. SRHR står för sexuell och reproduktiv hälsa och rättigheter. Alla som tolkar för Tolkförmedling Väst erbjuds och uppmuntras att utbilda sig inom SRHR för att kunna tolka med ett normmedvetet och icke-diskriminerande förhållningssätt i situationer som berör ämnen som till exempel kroppen, relationer, HBTQI-frågor och våld i nära relationer. Det kan vara en fördel att använda telefontolk vid behov av språktolk, samt använda fiktivt namn vid tolksamtal för att undvika att den enskildes identitet röjs. Samråd med den enskilde om vad som blir bäst, men det är viktigt att vara medveten om att den våldsutsatta kan utsättas för risk om tolken har kännedom om våldsutövaren eller familjen/nätverket som utsätter personen.

Låt inte en anhörig eller medföljande tolka.

4.2 Vid behov av kommunikationsstöd

För personer med intellektuellt eller psykiskt funktionshinder kan det behövas hjälpmedel för att fråga om våld. Som stöd vid en akut situation, eller när det finns misstanke om våldsutsatthet för en person som har svårt att kommunicera med tal finns *Reda ut-häfte om våld*.

4.3 Stöd för att fråga om våld i nära relation

Nedan följer metodstöd för att fråga om våld och Socialstyrelsen har även tagit fram en vägledning, *Att vilja se, vilja veta och våga fråga*, för att öka förutsättningar inom socialtjänsten (och hälso- och sjukvården) att upptäcka våldsutsatthet. Där finns konkreta förslag på frågor.

I Göteborgs stad ska socialsekreterare så långt som möjligt använda sig av standardiserade bedömningsmetoder i arbetet mot våld i nära relation och hedersrelaterat våld vid utredning och bedömning.

4.3.1 FREDA

FREDA är standardiserade bedömningsmetoder, som är könsneutralt utformade, tänkta att användas i socialtjänstens arbete mot våld i nära relationer och består av tre instrument och en manual över hur instrumenten ska användas.

Utvecklingen av FREDA är ett uppdrag från regeringen till Socialstyrelsen.

Instrumenten är framtagna för att användas i samtal med vuxna personer över 18 år.

- FREDA- kortfrågor kan och bör användas regelmässigt och är ett stöd för att fråga om våld i enskilda ärenden. Utförarenheter kan använda FREDA-kortfrågor för vuxna personer både för att upptäcka våld och vid indikation om våldsutsatthet i ett ärende.
- FREDA- farlighetsbedömning hjälper socialtjänsten att bedöma risken för att utsättas för dödligt eller upprepat våld. Bedömningen utgör en del i utredning om behov av skydd.
- FREDA-beskrivning är främst tänkt som ett underlag för samtal om det våld som förekommit och bedömningen av behov av hjälp och skydd. Det kan användas både för att beskriva det våld som förekommit innan den utsatte fått insatser och för att undersöka våldssituationen efter insats. Materialet är en mer omfattande intervju som den våldsutsatta kan behöva förberedas inför. Det är också av vikt att bedöma om och när en våldsutsatt person skulle kunna främjas av att gå igenom våldets karaktär och omfattning med FREDA-beskrivning.

FREDA-kortfrågor kan användas både i förhandsbedömningar och i löpande ärenden. Användandet av FREDA-kortfrågor/ farlighetsbedömning/ beskrivning ska inom myndighet dokumenteras som ”Händelse” i Treserva, eller i aktualisering om utredning inte inletts.

Frågeformulär och manual avseende FREDA finns att hämta på Socialstyrelsens hemsida (länk under rubrik ”Kopplingar till andra styrande dokument”).

4.4 Stöd för att fråga om hedersrelaterat våld

Frågorna är hämtade från *hedersförtryck.se*. Inledningsvis kan det vara bra att ställa två öppna frågor som ger en möjlighet att få den utsattas situation beskriven:

- Vad skulle du vilja göra som du inte får?
- Vad måste du göra som du inte vill?

Ytterligare frågor som kan ställas är:

- Vilka begränsningar är hon eller han utsatt för? Det kan bland annat handla om att inte få delta i fritidsaktiviteter, om att vara tvungen att alltid gå direkt hem efter skolan eller att ha andra begränsningar i fråga om tider, om val av kompisar, kläder eller utbildning.

- Är hon eller han utsatt för fysiskt våld? Finns det i så fall synliga skador? Vem utsätter, på vilket sätt, hur ofta och när?
- Är hon eller han utsatt för kränkningar och hot? Vem utsätter, på vilket sätt, hur ofta och när?
- Talar hon eller han om att förlova sig eller gifta sig trots att hon eller han är ung och inte är klar med skolan? Är partnern någon som hon eller han rimligen inte kan känna särskilt väl?
- Är syskon eller andra i familjen eller släkten bortgifta eller gifta mot sin vilja?
- Finns det anledning till oro inför en förestående utlandsresa. Kan det finnas en risk för att en semesterresa i stället är en resa för att göra en överenskommelse om förlovnings och äktenskap?
- Måste hon eller han ljuga för familjen om pojkvän eller flickvän, sin sexuella läggning eller könsidentitet?
- Uppvisar hon eller han psykosomatiska symtom (till exempel huvudvärk eller magont)?
- Hur beskriver hon eller han sin eventuella ofrihet i förhållande till krav från föräldrar eller andra i omgivningen?
- Vad är det hon eller han tror kommer att hända om hon eller han bryter mot dessa krav?
- Får hon eller han delta i all undervisning, inklusive idrott och sex- och samlevnadsundervisning?
- Får hon eller han vara med på skolresor och lägerskolor?
- Måste hon eller han ljuga om vilka hon eller han umgås med, fritidsvanor och dylikt?

Om det är en flicka som är utsatt:

- Är hon utsatt för någon form av bevakning, till exempel från en bror, i skolan och/eller på fritiden?
- Är hon kraftigt begränsad när det gäller kläder, rörelsefrihet och fritid?
- Har hon stort ansvar för hemmet?
- Är hon könsstympad eller är hon orolig för att bli det?
- Har hon någon syster som är könsstympad?

Om det är en pojke kan en också ställa frågan om han tvingas bevaka och kontrollera sina systrar eller kvinnliga kusiner på något sätt, exempelvis i skolan.

Socialekreterare kan alltid vända sig till Regionalt stödcentrum heder för rådgivning kring att ställa frågor om HRV.

4.4.1 PATRIARK

PATRIARK används där det finns en känd eller misstänkt historia av hedersrelaterat våld. PATRIARK är i grunden avsedd i fall där den primära gärningspersonen är 18 år eller äldre men kan vara till hjälp även vid utvärdering av risker hos gärningspersoner som är barn eller ungdomar.

PATRIARK är en guide som består av tre delar och omfattar 15 faktorer.

Den första delen täcker fem riskfaktorer beträffande mönstret i det hedersrelaterade våldet. Den andra delen kartlägger gärningspersonens/ personernas psykosociala status (fem riskfaktorer) och den tredje delen fokuserar på fem sårbarhetsfaktorer och bakgrund hos offret eller offren.

Det finns möjlighet att komplettera med andra överväganden som bedömaren anser viktiga.

När all information samlats in och värderats bedöms:

- Risk för allvarligt våld
- Akut risk för hedersrelaterat våld
- Sannolika offer
- Andra risker

PATRIARK är licensierat och får bara användas efter godkänd utbildning. Regionalt stödcentrum heder är utbildade utbildare i PATRIARK och har återkommande utbildningar varje termin, de kan också vara behjälpliga med att göra en PATRIARK tillsammans med utredande socialsekreterare.

4.5 LÖSA!

Alla enheter inom Barn- och unga i Göteborgs Stad har fått utbildning i LÖSA! Metod. Ett verktyg som finns i LÖSA! är Barnfrågor om våld. Det finns en kort variant och en kort variant med bildstöd som kan användas för att upptäcka våld som en screening. Dels finns även en lång variant som kan användas i utredning för att upptäcka eventuellt ytterligare våld vid indikation. Metoden är avsedd för barn till och med 17 år.

Viktigt att tänka på när det gäller samtal med barn är att inte ställa några ledande frågor som kan påverka polisens förundersökning.

4.6 Frågor om våldsutövande

Vuxna och barn som utövar våld finns i alla grupper i vårt samhälle och personer som är våldsutsatta kan även utöva våld.

När man frågar om förekomst av våldsutövande är det viktigt att ställa frågan på ett sätt som inbjuder till samtal och inger hopp om att förändring är möjlig. Precis som våldsutsatthet kan eget våldsutövande vara svårt att prata om, vilket innebär att frågan kan behöva ställas flera gånger innan personen är redo att öppna sig. Det är avgörande att skapa en lugn och trygg atmosfär och visa öppenhet för att diskutera de upplevelser och problem som personen tar upp. Ett icke-dömande bemötande, där man visar respekt och empati, är viktigt i samtalet samtidigt som våldet måste adresseras och ansvarsbeläggas.

I *Göteborgs Stads plan för arbete mot våld i nära relationer 2024-2027* finns en aktivitet där samtliga fyra socialnämnder, nämnden för funktionsstöd och äldre samt vård- och omsorgsnämnden ska säkerställa att det finns rutiner och

metoder för att ställa frågor om våldsutövande. Arbetet med att ta fram ett sådant metodstöd pågår och kommer implementeras efter fastställande. En utgångspunkt kan dock vara att ställa FREDA- kortfrågor och vid nekande svar ställa dem omvänt och fråga om personen utsatt någon annan för de situationer som frågorna berör.

5 Hantering av ansökan vid våldsutsatthet

Om en person ansöker om skydd, eller när det uppdagas att en person är utsatt för våld i en nära relation, ska personen så långt det är möjligt få stöd på plats med att ställa sin ansökan till den verksamhet som har ansvar för att utreda våld i nära relation. Om en tjänsteperson uppmärksammar ett eventuellt behov av skydd eller stöd ska personen informeras om att det finns hjälp att få och kontaktuppgifter till den verksamhet som har ansvar för att utreda våld i nära relationer lämnas. Under förutsättning att personen samtycker ska stöd i kontakten erbjudas. Den våldsutsatta ska aldrig hänvisas till att ta kontakten själv utan erbjudande om stöd. I Göteborgs stad är det avdelning vuxen som ansvarar för att utreda våld i nära relation avseende vuxna.

Om den våldsutsatta befinner sig i hemmet eller på annan plats ska den tjänsteperson som får kännedom om våldet fråga om personen på ett tryggt och säkert sätt kan ta sig till ett socialkontor. Här är det mycket viktigt att göra upp en säkerhetsplanering (bilaga 1) innan samtalet avslutas;

- Om personen säger sig kunna ta sig till ett socialkontor, vad ska då socialtjänsten göra om hen inte kommer?
- Är det säkert att kontakta personen per telefon? Sms? E-post?
- Behöver polis kontaktas om personen inte svarar?
- Om den utsatta har mobiltelefon, informera om risken för spårning via GPS eller spionappar.

Om situationen är akut ska personen hänvisas till att ringa 112 för att få stöd av polisen.

När den våldsutsatta träffar den som ska utreda våldet behöver information om socialtjänsten lämnas. Socialsekreteraren behöver fråga om personen haft kontakt med socialtjänst tidigare och om hen inte har det behöver de grundläggande förutsättningarna göras tydliga; att socialtjänsten är en myndighet som omfattas av sekretess, att det finns en anmälnings- och dokumentationsplikt och så vidare. Den våldsutsatta kan inte antas veta hur socialtjänsten arbetar eller vilket stöd som finns att få.

En ansökan föranleder alltid att en utredning inleds. FREDA-farlighetsbedömning bör användas i ett inledande skede som en del av riskbedömning och för att få rekommendationer kring vidare säkerhetsplanering och behov av akuta insatser. Standardiserade bedömningsmetoder ska som regel användas i Göteborgs stad och ”FREDA farlighetsbedömning genomförd” dokumenteras som en ”Händelse” i utredningsprocessen i Treserva.

Om ansökan utifrån våld indikerar hedersrelaterat våld behöver frågorna anpassas och FREDA är inte ändamålsenligt även om kortfrågor kan användas med följdfrågor såsom vem/ vilka som utövar våldet. Om frågeställaren är uppmärksam kan svaren indikera HRV. PATRIARK innehåller inte någon

screening, men förslag på frågor att ställa finns under rubrik 4.3. Regionalt stödcentrum heder kan kontaktas för rådgivning och stöd. På Regionalt stödcentrum heder finns olika professioner - socionomer, barnmorska och polis - som kan hjälpa dig med fakta, konkreta råd, skydd och vägledning i enskilda ärenden när man misstänker att någon är utsatt för HRV. Regionalt stödcentrum heder är även en samtalsmottagning dit du som yrkesverksam kan hänvisa personer som är utsatta.

Vad som är en brådskande situation vid ansökan avseende våld beror alltid på omständigheterna i den enskilda situationen. Generellt innebär en brådskande situation att det finns en stor risk för att någonting ska och/eller riskerar att hända individen som medför att individen behöver omedelbart skydd. Det kan också vara viktigt att agera omgående när en individ berättar om sin utsatthet då motivationen till att ta emot hjälp tenderar att minska allteftersom tiden går i väntan på hjälp.

Om en våldsutsatt eller våldsutövande person har minderåriga barn, ska alltid information lämnas till den del av verksamheten som har ansvaret för att utreda barnets behov, avdelning Barn och unga. Den som vidarebefordrar informationen ansvarar för att säkerställa att den tas emot av mottagaren. Läs mer i Socialstyrelsens *Anmäla oro för barn Stöd för anmälningskyldiga och andra anmälare*.

6 Hantering av orosanmälan

6.1 Hantering av oro avseende våldsutsatthet för vuxen person

Ibland inkommer information avseende en förmodat våldsutsatt privatperson till socialtjänsten som en orosanmälan. Det finns dock ingen tillämplig tvångslagstiftning avseende vuxna som utsätts för våld varpå utredning aldrig kan inledas utan den enskildes samtycke. Gällande unga vuxna finns LVU att tillgå (vården måste upphöra senast när den enskilde fyller 21 år). I rättspraxis har frågan uppkommit om huruvida det kan vara ett sådant socialt nedbrytbart beteende som lagen avser att efter placering återvända till en miljö där den unge utsätts för hedersrelaterat våld. I en dom från Högsta förvaltningsdomstolen, HFD, (HFD 2015 ref. 7) ansåg inte rätten att den unge genom att riskera att röja sin vistelseort uppvisat ett sådant socialt nedbrytbart beteende som avses i 3 § LVU. Enbart det förhållandet att den unge utsätter sig för risk innebär inte att det föreligger ett beteende som kan betecknas som socialt nedbrytande. Kammarrättens avgöranden har i vissa fall gått i linje med HFD:s vägledande dom, medan de i andra avgöranden ansett att beteendet inte enbart utgör ett obetänksamt handlande, utan ett beteende som den unge behöver skydd ifrån, varpå LVU bedömts tillämpligt. Om 3 § LVU ska prövas för en person som fyllt 18 år krävs ett mycket noggrant förarbete.

Information om att en vuxen person är utsatt för våld hanteras av avdelning vuxen, mottag om det gäller okänd person. När uppgifter om oro för våldsutsatthet inkommer till socialtjänsten ska den som informationen avser erbjudas ett samtal snarast. Den som tar emot informationen behöver fråga uppgiftslämnaren hur personen kan kontaktas på ett tryggt och säkert sätt.

Verksamheter inom socialnämnden är skyldiga att vidarebefordra uppgifter om barn som är i behov av stöd eller skydd till den enhet som ansvarar för den sociala barn- och ungdomsvården, avdelning Barn och unga. Om barnet bor i annan kommun eller stadsområde ska en skriftlig anmälan lämnas till den aktuella kommunen eller stadsområdet. Det finns inga formella krav på hur anmälan ska göras, men Justitieombudsmannen, JO, har i ett flertal beslut angående anmälningsskyldiga pekat på att anmälan bör göras skriftligt med hänsyn till de ingripande åtgärder av socialnämnden som den kan medföra. Läs mer i Socialstyrelsens *Anmäla oro för barn Stöd för anmälningsskyldiga och andra anmälare*.

Avdelning vuxna och avdelning Barn och unga ska i så hög utsträckning som möjligt träffa den förmodat våldsutsatta tillsammans i de fall det finns minderåriga barn.

Den som oron avser informeras om innehållet i inkomna uppgifter och om socialtjänstens rutiner vid hantering av uppgifter om våld. FREDA-kortfrågor kan användas som stöd i ett inledande samtal om den enskilde inte självmant berättar om sin utsatthet. Alla enheter som utreder våld har erfarenhet av att

ställa frågor. Om våldet bekräftas och den våldsutsatta ansöker om stöd hanteras ansökan enligt kapitel 5 ovan.

Om den vuxna personen som uppgifterna gäller inte önskar något stöd kan utredning inte inledas. Informera då om rätten till bistånd och be om att få återkomma för att följa upp situationen. Det är viktigt att prata med den som kan vara våldsutsatt om på vilket sätt uppföljning kan ske utan att personen utsätts för risk för våld. Det är exempelvis inte lämpligt att ställa den typen av frågor i telefonsamtal eller via skriven text. Information om hur den enskilde önskar kontaktas av socialtjänsten ska antecknas i aktualiseringen.

Information ska lämnas till den enskilde om vilket stöd som finns att få, kontaktuppgifter till Göteborgs Stads stödmottagningar för olika målgrupper av våldsutsatta/våldsutövare och hur hen bör agera vid en akut situation.

Det kan finnas många skäl till att personen inte vill medverka vid givet tillfälle, våldet kan vara normaliserat, känslor av skuld och skam eller rädslor för att våldet ska trappas upp om våldsutövaren får kännedom om kontakt med socialtjänsten. En våldsutsatt person kan bli mer motiverad att söka hjälp att förändra sin situation om personen vet att även våldsutövaren erbjuds hjälp, informera därför även om vilket stöd som finns att få för våldsutövare om det anses lämpligt.

6.2 Hantering av orosanmälan avseende våldsutsatt barn eller barn som bevittnat våld

Det framgår av 14 kap 1 § SoL vilka myndigheter och yrkesverksamma som är skyldiga att genast anmäla till socialnämnden om de i sin verksamhet får kännedom om eller misstänker att ett barn far illa. Om anmälan gäller ett barn, bör socialnämnden informera anmälaren om möjligheten till återkoppling om huruvida en utredning har inletts, inte har inletts eller redan pågår.

Socialnämnden har ett långtgående utredningsansvar när det gäller barn som kan vara i behov av skydd eller stöd och ska utan dröjsmål inleda utredning av vad som genom ansökan, anmälan eller på annat sätt kommit till nämndens kännedom om det kan föranleda någon åtgärd av nämnden. Om socialnämnden får kännedom om ett misstänkt brott mot ett barn enligt 3, 4 eller 6 kap. brottsbalken, eller lagen (1982:316) med förbud mot könsstympling av kvinnor, och den misstänkte är en närstående, bör nämnden samråda med polis eller åklagare innan barnets vårdnadshavare underrättas om att en utredning har inletts.

När en anmälan rör ett barn ska socialnämnden göra en omedelbar skyddsbedömning för att bedöma om barnet är i behov av omedelbart skydd. Skyddsbedömningen ska göras samma dag som anmälan inkommer eller senast dagen därpå, om anmälan inkommer sent på dagen. Om ett barn utsatts eller misstänks kan ha utsatts för misshandel eller sexuella övergrepp kan behovet av

skydd för barnet föranleda ett omedelbart omhändertagande enligt 6 § LVU om säkerhet inte kan garanteras på annat sätt.

7 Socialnämndens utredning om våldsutsatta vuxna

Om en person vänder sig till kommunen för att söka stöd och hjälp och det framkommer att personen är våldsutsatt har socialnämnden ett ansvar för att personen får det stöd och den hjälp den behöver. Om det inte är helt klart att den enskilde endast önskar upplysningar ska personens begäran uppfattas som en framställan om bistånd och avgöras i ett beslut.

Nämnden ska utreda den vuxnas behov av stöd och hjälp akut, våldets karaktär och omfattning, våldets konsekvenser för den vuxna, hur den vuxna hanterar sin situation, hur den vuxnas nätverk ser ut, om den vuxna som är förälder behöver stöd i sitt föräldraskap, och den vuxnas behov av stöd och hjälp på både kort och lång sikt. Om utredningsmall ”IFO Utredning Vuxen våld i nära relation” används så finns stöd att hämta i mallen och inget område glöms bort.

7.1 Polisanmälan

Vuxna personer som är, eller har varit, utsatta för övergrepp eller andra brott kan själva göra en polisanmälan. Socialtjänsten bör motivera och informera om hur det går till samt säkerställa att det finns en säkerhetsplanering för den utsatta (bilaga 1). Om den våldsutsatta inte vill att en anmälan ska göras bör socialtjänsten respektera det.

Om det rör sig om ett så allvarligt brott att det lägsta straffet i straffskalan är fängelse i ett år, exempelvis våldtäkt eller grov misshandel, har socialtjänsten möjlighet att göra anmälan utan hinder av sekretess enligt 10 kap 23 § OSL (offentlighets- och sekretesslagen). Det är möjligt att kontakta polisen via 114 14 för att aidentifierat fråga om straffvärde. Gällande polisanmälan finns inte några riktlinjer som är gemensamma för staden, utan bedömning får göras i det enskilda fallet. Det finns inte någon skyldighet för socialtjänsten att på eget initiativ anmäla misstanke om brott. Sedan 1 augusti 2021 finns en bestämmelse i OSL som gör det möjligt för hälso- och sjukvården och socialtjänsten att under vissa förutsättningar lämna uppgifter till Polismyndigheten för att förhindra ett allvarligare vålds- frids- eller sexualbrott (10 kap. 18 c § OSL). Eventuell polisanmälan ska alltid göras utifrån gällande delegationsordning. Vid misstanke om att en person riskerar att föras utomlands för att ingå äktenskap eller riskerar att könsstympas (Lag (1982:316) med förbud mot könsstympning av kvinnor) är det viktigt att göra en polisanmälan så att polisen kan vidta åtgärder för att skydda personen och förhindra bortförandet.

7.2 Risk- och skyddsbedömning

Socialnämnden ska bedöma risken för att den vuxna kommer att utsättas för dödligt eller upprepat ytterligare våld. Det finns olika typer av standardiserade

bedömningsinstrument som bör användas vid riskbedömning. Socialstyrelsen tagit fram FREDA-farlighetsbedömning som används i Göteborgs stad.

Standardiserade bedömningsmetoder utgör en del i riskbedömning, men andra utredningsåtgärder för att bedöma risken för ytterligare våld behövs också. Även polis, skyddade boenden och kriminalvården kan göra riskbedömningar som socialtjänsten behöver ta ställning till. Om sekretessbelagd information ska utbytas förutsätter detta dock att reglerna om sekretess i OSL eller tystnadsplikt enligt SoL medger ett utbyte och/eller att den våldsutsatta lämnar sitt samtycke.

Det räcker oftast inte att bedöma risken för fortsatt våld vid ett tillfälle och betrakta utfallet som ett slutgiltigt svar på frågan om vilka hot eller riskfaktorer som den våldsutsatta kan möta. Bedömningen av risk kan snabbt bli inaktuell. Det är därför viktigt att socialnämnden ser över och tar ställning till om en ny riskbedömning behöver göras. Så fort nya omständigheter inträffar kan det vara skäl att göra en ny riskbedömning. Därför är det ofta nödvändigt att socialtjänsten omprövar bedömningen av den enskildes utsatthet och behov av skydd vid behov. Det kan till exempel handla om situationer där den våldsutsatta avser att separera från våldsutövaren, att våldsutövarens frigivning från ett fängelsestraff närmar sig, att den våldsutsatta ska lämna ett skyddat boende, att en dom om vårdnad ska meddelas eller att situationen kring boende eller umgänge avseende gemensamma barn är under förändring.

7.3 Behov av stöd och hjälp akut

Med akuta behov avses behov som det är nödvändigt att tillgodose omgående. Personen kan exempelvis behöva ett tillfälligt eller skyddat boende, eller ha omedelbara behov av ekonomiskt bistånd. Beslut om akuta hjälpinsatser kan behöva tas initialt eller under pågående utredning. Den våldsutsatta kan vidare behöva hjälp med att kontakta hälso- och sjukvården eller Polismyndigheten samt hjälp med att ansöka om skyddade personuppgifter och kontaktförbud. Behov av kontaktförbud kan påtalas av annan än skyddspersonen, till exempel av en tjänsteman vid socialtjänsten. Det kan ibland vara lämpligt att utnyttja denna möjlighet när skyddspersonen av rädsla inte vill framstå som den som formellt har tagit initiativet till ett förbud. Ett kontaktförbud förutsätter dock att den som förbudet avses skydda inte har någon invändning mot att förbud meddelas.

FREDA-farlighetsbedömning används med fördel i den inledande kontakten med en våldsutsatt som stöd i att bedöma behovet av akuta insatser. Det är inte ovanligt att situationen redan är akut vid första kontakten. Det är dock viktigt att tolka resultatet med varsamhet och den våldsutsattas egen uppskattning av risk är i genomsnitt lika god som standardiserade instruments förmåga att förutsäga risk. Om den våldsutsatta själv upplever låg risk för ökat våld medan FREDA-farlighetsbedömning ger höga poäng kan denna skillnad vara utgångspunkt för en diskussion om skyddsbehov. Om den våldsutsatta har barn kan det finnas en rädsla att erkänna den risk man upplever eftersom den också berör barnet och kan väcka rädsla för att barnet ska bli omhändertaget.

Hjälp kan också behövas till att eventuella barn får stöd i den akuta situationen. Det behöver inte vara den våldsutsattas egna barn, utan det kan också vara andra barn, till exempel barn till en sambo eller yngre syskon. Varje stadsområde ska ha egna rutiner för hur information om att ett barn kan vara våldsutsatt eller kan ha bevittnat våld ska föras vidare till den del av verksamheten som har ansvaret för att utreda barnets behov då organisationerna kan se olika ut i staden.

Vid indikation på hedersrelaterat våld kan exempel på akut hjälpbehov vara konkreta planer på bortgifte eller uppfostringsresor, fysiskt våld, sexuellt våld, könsstympning, avslöja normbrott, utlandsresa, självmordstankar eller risk för självskada. Ryktesspridning kan också innebära en konkret fara. Det saknas standardiserad bedömningsmetod som kan användas relativt enkelt i ett inledande skede när det gäller hedersrelaterat våld. Det kan därför kännas tryggt att ta kontakt med Regionalt stödcentrum heder för konsultation.

7.3.1 Skyddat boende

Om FREDA- farlighetsbedömning, eller annan information, tyder på att allvarlig eller mycket allvarlig fara råder för den våldsutsatta ska den som utreder våldet informera om vikten av skyddat boende i samband med säkerhetsplanering.

Göteborgs stad driver Kriscentrum för kvinnor (KCK) i egen regi och där erbjuds både samtalsmottagning och skyddat boende. Skyddat boende i lägenhetsform kan även erbjudas män, HBTQI- personer som inte kan eller vill vistas i kollektiva boenden, äldre personer, personer med funktionsnedsättning och behov av utökat stöd samt föräldrar med många barn.

Staden har också IOP- avtal (idéburet offentligt partnerskap) med ytterligare skyddade boenden i både kollektiv och lägenhetsform utifrån våld i nära relation och mäns våld mot kvinnor och barn. Boendena finns i eller i närheten av Göteborg och har olika nivåer av personalstöd. Om inte egen regi eller IOP kan tillgodose behovet finns ramavtal med ytterligare leverantörer.

Placeringsförfrågan sker alltid via SPINK.

Den 1 april 2024 skedde lagändringar som innebär att skyddat boende blivit en insats enligt socialtjänstlagen till den som behöver stöd och skydd till följd av hot, våld eller andra övergrepp. Barn som följer med en vårdnadshavare till ett skyddat boende ska bedömas och beviljas insatsen individuellt, och socialnämnden ska ansvara för att tillgodose barnets behov av stöd- och hjälpinsatser.

Göteborgs Stads rutin för samverkan i handläggning av skyddat boende beskriver respektive verksamhetsområdes ansvar vid placering i skyddat boende.

Den våldsutsatta ska inte betala egenavgift under placering i skyddat boende.

7.3.2 Ekonomiskt bistånd

Den verksamhet som utreder våldet, avdelning vuxen, ansvarar för att vid första mötet ställa frågan om tillgång till egna medel och möjligheten att komma åt dessa utan att röja sin vistelse. Om behov av ekonomiskt stöd kan komma att finnas ansvarar vuxen för att kontakta enheten för ekonomiskt bistånd för att informera/ initiera kontakt. Ekonomiskt bistånd ansvarar för att handlägga ansökan utan att den våldsutsatta behöver ta sig till annan plats för att möta socialsekreteraren. Ekonomiskt bistånd ansvarar även för att verkställighet av akuta medel fungerar även om den skyddsbehövande placeras utanför kommunen.

I det akuta skedet kan ekonomiskt bistånd behöva beviljas tillfälligt utan prövning av den våldsutsattas egna ekonomiska förutsättningar. Vid bedömning av rätten till bistånd i det akuta skedet är skyddsbehovet det primära. Det kan t.ex. gälla oplanerade och brådskande utgifter för tillfälligt boende och basala behov. Att en person utsätts för våld eller andra övergrepp innebär dock inte att den vanliga biståndsprövningen i nästa led helt åsidosätts, utan socialnämnden behöver göra en individuell bedömning utifrån den enskilda situationen. Personer som är eller har varit utsatta för våld eller andra övergrepp, kan ha behov av akut ekonomiskt bistånd från socialtjänsten vid upprepade tillfällen.

Det kan finnas skäl att beräkna kostnader till en högre nivå än riksnormen, om den sökande till följd av våld har tillfälligt höga kostnader, exempelvis för livsmedel, kläder och skor eller telefon. Det kan också förekomma situationer där den som utsatts för våld eller andra övergrepp behöver flytta till en dyrare bostad och då behöver fördyra sina boendekostnader. Behov av skydd kan även innebära att det föreligger skäl att bevilja bistånd t.ex. för olika skyddsåtgärder som kostnad för byte av lås, säkerhetslås eller bistånd till mobiltelefon för medlemmar i hushållet. Om det är partnern som utövar våld ska hänvisning inte göras till dennes försörjningsskyldighet. Om det finns misstanke om att det förekommer våld eller andra övergrepp i en familj som har en gemensam personakt hos nämnden, bör akten delas så att uppgifter om var och en i familjen dokumenteras i skilda akter. Om/ när akten delas avgörs som en metodfråga.

(Ovanstående finns att läsa i Ekonomiskt bistånd – Handbok för socialtjänsten. Socialstyrelsen)

7.4 Behov av stöd och hjälp efter den akuta fasen

FREDA- beskrivning för våldsutsatta är en intervju som syftar till att ge en beskrivning av det våld personen utsatts för av en närstående. Svaren utgör ett stöd för socialsekreterare med ansvar att utreda våldet att bedöma behov av insatser efter den akuta fasen och på längre sikt. Intervjun innehåller ett antal påståenden om olika former av fysiskt, psykiskt och sexuellt våld som den våldsutsatta tar ställning till samt frågor om våldets följder för den utsatta, barn och husdjur. Intervjun fungerar ofta som en ”ögonöppnare” för både den utsatta

såväl som för de professionella. Att gå igenom omfattningen av våldshandlingar ger en tydlig bild av våldsutsattheten. Att beskriva en svår situation kan medföra starka minnesbilder och känslor som behöver få uttryckas direkt efter att frågorna besvarats. Det är därför viktigt att det finns gott om tid för samtalet och att uppföljande samtal planeras i direkt anslutning till intervjun. Om det finns behov av att dela upp genomgången av våldet med FREDA-beskrivning på flera tillfällen finns det inga hinder att göra det.

Vid hedersrelaterat våld används företrädevis PATRIARK av socialsekreterare med ansvar för att utreda våldet för att bedöma risken för framtida tänkbara våldshändelser. PATRIARK kräver utbildning och det beslutas lokalt i stadsområdena vilka som utbildas. Det kan vara bra att rådgöra med Stödcentrum heder vid utredningar som avser hedersrelaterat våld.

Samtliga utredningar ska även belysa och stärka barns delaktighet under hela ärendeprocessen och som stöd för vuxenhandläggare finns *Göteborgs Stads rutin för stärkt barnrätt i vuxenärenden*.

7.5 Dokumentation

Av dokumentationen ska det bland annat framgå hur den enskilde uppfattar sina behov, om nämnden har använt standardiserade bedömningsmetoder som en del i utredningen och i så fall vilken eller vilka, hur nämnden har bedömt den enskildes behov samt vilka faktiska omständigheter och händelser av betydelse som ligger till grund för nämndens bedömning. Om den enskilde inte har uttryckt hur hen uppfattar sina behov, ska skälen till detta också dokumenteras.

Den våldsutsatta kan vara hjälpt av dokumentation i sitt ärende vid senare insatser och/eller vid eventuell rättsprocess. Därför är det viktigt att dokumentera berättelser om våld, tecken på våld/ skador i ärendet och vara noga med att dokumentera även sexuellt våld som ofta utelämnas. Var saklig i beskrivningen av personens tillstånd och använd inga värdeladdade ord, undvik egna tolkningar och värderingar. Vikten att dokumentera gäller oavsett vilken enhet den våldsutsatta är aktuell på, men är särskilt viktigt för socialsekreterare som har ansvar för att utreda våldet. Den våldsutsatta ska informeras om att socialtjänsten har en skyldighet att dokumentera.

I första hand är det hälso- och sjukvården som ska dokumentera skador, framför allt när det finns behov av sjukvård. Sjukvårdens eventuella dokumentation av skador underlättar vid krav på ersättning och som bevis vid en rättsprocess. Om personen inte vill uppsöka sjukvård kan socialtjänsten uppmana den enskilde att själv fotografera synliga skador i färg tillsammans med en lapp med dagens datum om det inte framgår av fotot.

När ett barn är aktuellt hos socialtjänsten är det nödvändigt att dokumentera händelser i barnets akt som rör de vuxnas våld, både gällande karaktär och omfattning (även inkludera sexuellt våld), för att kunna göra en korrekt risk- och skyddsbedömning. Viktigt att tänka på är att båda vårdnadshavarna, och i framtiden även barnet, kan begära ut dokumentationen och om/ när det händer

behöver en menprövning göras och det behöver finnas en säkerhetsplanering för den våldsutsatta.

7.6 Insatser som bör kunna erbjudas

7.6.1 Samtalsstöd

Staden har flera olika samtalsmottagningar som erbjuder stöd till personer som utsatts för våld i nära relation. Stödet behöver vara lättillgängligt för den enskilda och kunna ges både i det akuta skedet och över tid. Till exempel kan en individ behöva fortsatt stöd efter utflytt från ett skyddat boende. Stödet behöver utgå från kunskap om sårbara grupper för att kunna möta de behov som finns.

7.6.2 Stöd i kontakt med Skatteverket

På Skatteverkets hemsida finns information om vad skyddade personuppgifter innebär, och hur man ska göra för att ansöka.

Den som är utsatt för ett allvarligt och konkret hot kan i vissa fall få skyddade personuppgifter. Det innebär att personens namn och adress skyddas i folkbokföringsregistret. Beroende på hot finns tre grader för skydd av personuppgifter. ”Skyddade personuppgifter” används som samlingsbeteckning för följande åtgärder:

- sekretessmarkering
- skyddad folkbokföring
- fingerade personuppgifter

Det är Skatteverket som handlägger ansökningar om skyddade personuppgifter. Ett intyg från socialtjänsten om hur situationen ser ut eller en polisanmälan kan behöva bifogas ansökan. Som stöd vid intygsskrivande finns *Göteborgs stads instruktion för intyg till den enskilde*. Det är viktigt att inte lämna ut information som socialtjänsten inte har tillräcklig kännedom om samt att intyget inte innehåller några värderingar eller bedömningar. All information i intyget ska vara baserad på fakta och ska gå att finna i den enskildes journal.

Socialförvaltningarna i Göteborgs stad har en gemensam rutin för hantering av skyddade personuppgifter, *Socialförvaltningarnas rutin för hantering av skyddade personuppgifter*.

7.6.3 Hämta tillhörigheter i bostaden

En våldsutsatt person kan vara tvungen att lämna sitt hem akut utan att få med sig kläder och andra ägodelar, varken till sig själv eller till eventuella barn. Personen kan då ha behov av att kunna hämta personliga tillhörigheter vid ett senare tillfälle.

Det rättsliga läget när det gäller myndigheternas skyldigheter att bistå våldsutsatta med att hämta personliga tillhörigheter har länge ansetts vara

oklart. Under vissa förutsättningar finns dock möjlighet för socialtjänst och polis att bistå den våldsutsatta.

Risken för att både den utsatta och socialtjänstens personal kan utsättas för hot eller våld måste beaktas och hur stödet kan ges behöver planeras noga. Det finns också risk att socialtjänsten dras in i parternas civilrättsliga mellanhavanden och det ingår inte i socialtjänstens uppdrag att ta ställning i frågor såsom äganderätt eller bodelning. Socialtjänstens stöd kan därför inte innebära något aktivt deltagande i utlämningen av personliga tillhörigheter. Om våldsutövaren motsätter sig att saker hämtas eller hävdar att vissa saker inte tillhör den våldsutsatta behöver tvisten om äganderätten lösas på civilrättslig väg. Socialtjänsten kan i denna fråga hänvisa den våldsutsatta till att ta kontakt med ett juridiskt ombud. Den våldsutsatta kan också behöva överväga om det finns andra alternativ till att hämta tillhörigheterna. Ett alternativ kan vara att den våldsutsatta ansöker om särskild handräckning hos Kronofogden om det bedöms som utsiktslöst för hen att få ut sina ägodelar ur bostaden.

För att socialtjänsten ska få tillträde till någons bostad krävs samtycke och beroende på hur boendesituationen ser ut kan även våldsutövaren behöva samtycka till att socialtjänsten går in i bostaden. Ett alternativ kan vara att socialtjänsten väntar utanför som stöd medan den våldsutsatta hämtar sina saker.

7.6.4 Boende

Socialnämnden har ett generellt ansvar för brottsoffer och ska särskilt beakta kvinnor och barn som utsatts för våld eller andra övergrepp. I socialtjänstlagen finns inga bestämmelser som ger bostadslösa en allmän rätt att få en bostad av socialtjänsten, däremot bör socialtjänsten erbjuda våldsutsatta personer stöd och hjälp att ordna stadigvarande boende. Göteborgs stad ska arbeta för att möta behovet av långsiktiga boendelösningar för våldsutsatta som inte på egen hand kan lösa sin boendesituation. Långsiktiga boendelösningar kan vara långsiktigt socialt boende med stöd, kommunalt kontrakt, internbyte eller övertagande av kontrakt inom allmännyttan.

Ett sätt att hjälpa den våldsutsatta kan vara att verka för att våldsutövaren hittar en ny bostad så att den våldsutsatta kan bo kvar i sitt hem. Detta handlande kräver dock en mycket noggrann riskbedömning eftersom våldsutövaren då känner till var den utsatta finns.

Den våldsutsatta personen kan behöva få information om möjligheten att ansöka om insatser i en annan kommun om hen behöver flytta på grund av våldet, men inte kan göra det utan att de insatser som hen behöver lämnas. Möjligheten regleras i 2 a kap 8 § SoL. Regeringen gav 2022 Socialstyrelsen i uppdrag att under perioden 2022–2025 stärka det nationella stödet till kommunerna i deras arbete med att ge stöd till våldsutsatta att ordna stadigvarande boende bland annat genom att bidra till att samordna och utveckla ett kommungemensamt nätverk som arbetar för att möjliggöra kommunöverflytt i de ärenden där det föreligger så pass allvarlig risk för liv och hälsa att individen måste flytta från kommunen, ofta långt bort. I Göteborg samordnas arbetet av Socialjouren.

För bedömningsstöd vid handläggning av bistånd till boende finns *Handbok för handläggning av bistånd till boende* samt *Göteborgs Stads rutin för kommunala kontrakt*.

7.6.5 De våldsutsattas djur

I en akut situation kan våldsutsatta och deras eventuella barn känna oro för att lämna hemmet om det finns husdjur där. Detta eftersom de kan befara att djuren då kommer att utsättas för våld eller vanvård. Husdjuren kan ibland vara den enda ljuspunkten i situationen och det kan därför vara lämpligt att socialtjänsten och dess utförare uppmärksammar våldsutsattas oro för husdjur. Exempelvis verkar den ideella föreningen Veterinär omtanke om våldsutsatta, VOOV, för att erbjuda jourhem för husdjur så att den våldsutsatta kan fly.

8 Socialnämndens utredning om våldsutsatta barn eller barn som bevittnat våld

För vägledning gällande att utreda barnets behov finns *Göteborgs stads rutin för att utreda barn under 18 år enligt 11 kapitlet socialtjänstlagen (SoL)* och *Göteborgs Stads handlägningsstöd för ärenden där barn misstänks vara utsatta för våld eller sexuella övergrepp av sin vårdnadshavare/förälder*.

För placerade barn finns *Göteborgs Stads rutin för handläggning av lag om placering av barn i skyddat boende* samt *Göteborgs stads rutin för kontinuerlig skolgång för barn som är placerade på skyddat boende*.

8.1 Polisanmälan

Den 1 juli 2021 infördes barnfridsbrottet i 4 kap. 3 § brottsbalken (BrB). Syftet är att stärka det straffrättsliga skyddet för barn som bevittnar vissa brott mellan närstående, eftersom dessa barn enligt forskning löper ökad risk att drabbas av både psykisk och fysisk ohälsa. Bevittna innebär i barnfridsbrottet att barnet ska ha sett eller hört de väsentliga delarna av brottet. Det finns inget krav på att barnet förstår att det som händer utgör ett brott eller att barnet kan ge uttryck för sin upplevelse.

Huvudregeln, enligt gemensam rutin i Göteborgs stad, är att misstänkt barnmisshandel och övergrepp mot barn ska polisanmälas skyndsamt, om det inte strider mot barnets bästa. Sekretess hindrar inte att anmälan görs, men var uppmärksam på delegationsordningen. Övervägande avseende polisanmälan ska alltid dokumenteras i barnets akt.

Göteborgs Stads rutin för att överväga polisanmälan vid misstanke om brott mot barn under 18 år kan ge ytterligare vägledning.

Undantagsbestämmelsen i 10 kap. 21 § OSL en möjlighet för socialtjänsten att göra en polisanmälan utan hinder av sekretess. Det är inte en lagstadgad skyldighet, utan lagstiftaren har gett socialtjänsten i uppdrag att göra en professionell, självständig helhetsbedömning av när en misstanke är befogad och om nämnden kan avstå eller avvakta med en polisanmälan. Socialtjänsten måste således göra en egen bedömning utifrån omständigheterna i det enskilda fallet och vad som är bäst för just det barnet. Vid ställningstagandet till om en polisanmälan bör göras ska socialtjänsten ta hänsyn till bland annat barnets behov av skydd, brottets svårighetsgrad, vilken relation barnet har till den misstänkte gärningsmannen och hur barnet skulle reagera om en anmälan gjordes. Socialtjänsten bör dock inte göra någon mer omfattande utredning innan man tar ställning till om en polisanmälan bör göras.

Om ett barn i tonåren har berättat om utsatthet för brott är det viktigt att vara lyhörd för barnets uppfattning i frågan, polisanmäla eller inte polisanmäla.

Socialstyrelsen har tagit fram en blankett som bör användas vid polisanmälan, den finns på Socialstyrelsens hemsida; *Anmälan om misstanke om brott riktat mot barn*.

8.2 Utreseförbud

I LVU (Lag (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga) finns regler som gör det möjligt att besluta om att ett barn ska förbjudas att lämna Sverige i syfte att ingå äktenskap eller en äktenskapsliknande förbindelse, könsstympas eller om det finns en påtaglig risk att hans eller hennes hälsa eller utveckling skadas under utlandsvistelsen på grund av fysisk misshandel, psykisk misshandel, otillbörligt utnyttjande, brister i omsorgen eller något annat förhållande i boendemiljön.

Utreseförbud beslutas av förvaltningsrätten efter ansökan av socialnämnden. Socialnämnden kan dock besluta om ett tillfälligt utreseförbud i brådskande situationer där rättens beslut inte kan avvaktas.

Det kan vara till hjälp att kontakta Regionalt stödcentrum heder för konsultation och stöd med riskbedömning.

8.3 Barnahus

Barnahus Göteborg är en verksamhet där socionomer, polis, åklagare, barnläkare och barn- och ungdomspsykologer samarbetar när det finns misstanke om att barn utsatts för våld och övergrepp. Lokalerna är barnanpassade och alla som träffar barnen är speciellt utbildade för det.

Syftet med Barnahus är att barnet ska vara i centrum under utredningen, slippa slussas runt mellan olika myndigheter och inte behöva upprepa sin historia för flera personer. Barnahus kan kontaktas för konsultation vid osäkerhet om en polisanmälan bör göras eller ej.

När en anmälan om våld eller sexuella övergrepp kommer in till polisen kan socialtjänsten eller polis/åklagare initiera ett samråd på Barnahus. Socionomerna på Barnahus kallar då de samverkande myndigheterna och socialtjänsten i stadsdelen till ett samråd. På samrådet planerar man för barnförhöret och för hur socialtjänsten och Barnahus ska kunna stötta barnet och dess familj på bästa sätt.

8.4 Hur barn ska tas om hand när förälder avlidit till följd av våld

Den allvarligaste konsekvensen av våld i nära relationer är att en person avlider. Det är vanligt att barn på olika sätt har upplevt våldet mot sin förälder och även själva utsatts för direkt våld mot sin person. Dessa barn behöver stöd och ett bra omhändertagande. I avdelningarna är det Barn och unga myndighet som

ansvarar för handläggning av ärenden som gäller barn vars förälder avlider till följd av våld.

I HSLF-FS 2022:39 anges att socialnämnden ska fastställa rutiner för hur barn ska tas om hand och stödjas av personal med adekvat kompetens om en förälder har avlidit till följd av våld, dessa upprättas lokalt i varje stadsområde i dagsläget.

9 Våldsutövande barn och vuxna

Personer som utövar våld mot närstående är en heterogen grupp, vilket gör att våldet sällan kan ges en enkel förklaring. Våldsutövare kan exempelvis skilja sig åt i attityder till våldet och i synen på könsroller. Det finns också skillnader bland annat vad gäller sådant som våldsutövares känslor av ånger och skuld, personlighetsdrag, psykiska hälsa, problem med skadligt bruk/ beroende och om de också utövar våld mot andra än familjemedlemmar. Våldet kan utövas av både barn och vuxna såväl som av flickor, kvinnor, pojkar och män. Vilken typ av våld, allvarlighetsgraden och hur vanligt förekommande våldet är, varierar beroende på vem som utövar det. Våldet kan vara riktat mot en förälder, ett barn, ett syskon eller andra närstående.

9.1.1 Situationsbundet våld

Situationsbundet våld kan ses som en direkt konsekvens av svårigheter i att kommunicera, hantera konflikter och reglera känslor. Våldet kan vara uttryck för ilska och andra underliggande känslor, som känslor av svaghet, frustration, mindervärde och vanmakt. De hårda orden och det fysiska våldet kan vara ett sätt att försöka få partnern att lyssna, vinna ett gräl eller ta sig ur ett upplevt underläge och en förödmjukande situation.

9.1.2 Makt och kontrollvåld

Makt och kontrollvåld utövas för att uppnå generell dominans och kontroll över en partner. Varje enskild våldshandling är inbäddad i ett större mönster av maktutövning och kontroll som genomsyrar relationen. Vid sidan av fysiskt våld använder våldsutövaren flera olika former av psykiskt våld. Det kan exempelvis handla om att övervaka partnern och hålla sig informerad om var partnern är och vilka kontakter hen har, att begränsa partnerns vistelse utanför hemmet och att förstöra och förhindra relationer till andra. Kontrollen och begränsningen kan ske via sociala medier och digitala kanaler. Våldsutövaren kan också kräva olika former av hushållsarbete, lägga beslag på familjens inkomster, förbjuda utbildning och yrkesarbete, kritisera, nedvärdera och förödmjuka och hota och skrämma. Det psykiska våldet kan beskrivas som ständigt pågående. Det fysiska våldet eskalerar ofta över tid och kan bli mycket allvarligt.

9.2 Föräldrars våld mot barn

Det finns många bakomliggande orsaker till föräldrars våld mot sina barn. Faktorer som kan påverka risken för våldsutövande mot barn kan finnas både i utövarens tidigare erfarenheter, i hans nuvarande situation och i omgivningen. Egen våldsutsatthet i barndomen är en riskfaktor för våldsutövande i vuxen ålder men alla vuxna som utsatts för våld som barn utövar inte våld senare i

livet. Andra hälsomässiga och sociala faktorer som ekonomisk utsatthet, skadligt bruk/ beroende och psykisk ohälsa kan också utgöra en ökad risk för våldsutövande.

9.3 Barns våld mot närstående

Begreppet våld i nära relationer omfattar även våld som utövas av barn mot närstående till exempel mot föräldrar eller syskon. Våld mot föräldrar begås både av barn under 18 år och av vuxna barn. Forskning visar ingen skillnad i förekomst mellan pojkar och flickor, men det finns en skillnad i vilken form av våld som utövas. Flickor utövar psykiskt våld i högre utsträckning än pojkar. Vanligast är att mödrar utsätts.

Konfliktfyllda relationer och våld mellan föräldrarna och/eller mot barnen har identifierats som riskfaktorer för barns våldsamma beteende mot föräldrar/vårdnadshavare. I studier av vuxna barns våld mot föräldrar har psykisk ohälsa och skadligt bruk/ beroende associerats till en högre risk för att utöva sådant våld. Eftersom föräldrar oftast är omsorgsgivare till sina barn kan det vara en förklaring till att de har en högre risk för att utsättas för våld av sina barn. Att bli utsatt för våld av föräldrar har associerats till en ökad risk att utöva våld mot syskon. Våldsutövande mot syskon i barndomen associeras i sin tur till en ökad risk för en rad negativa utfall som kriminalitet, psykisk ohälsa och våld i nära relationer senare i livet.

Det kan vara svårt att avgöra när konflikter och bråk mellan syskon bör definieras som våldsutövande i en nära relation. Allvarlighetsgraden och uppsåt kan vara avgörande faktorer i en sådan distinktion.

9.4 Våld i ungas relationer

I en kartläggning från Brottsförebyggande rådet 2018 uppger 23% av unga kvinnor i åldern 18-24 år att de någon gång utsatts för våld. För pojkar är siffran 14%. Unga med funktionsnedsättning eller hbtqi-personer är utsatta för våld i högre utsträckning än övrig befolkning.

Våldet i ungas relationer är lika mångsidigt och grovt som i vuxnas relationer. Till skillnad från våld i vuxnas relationer så sker våldet på platser där vuxna finns. Det sker i den våldsutsattas och den våldsutövandes hem, i skolan och på gemensamma fritidsaktiviteter. I dessa miljöer finns ofta vuxna som kan ingripa och därför är det så viktigt med kunskapshöjande insatser.

En annan viktig skillnad är den betydelse digitala medier och verktyg har för ungas relationer. Dessa används i stor utsträckning som ett hjälpmedel för övervakning och kontroll.

9.5 Våldsutövande i en hederskontext

Hedersrelaterat våld kan utövas av närstående personer, men även av andra. Våld i en hederskontext kan utövas av både kvinnor och män och kan omfatta

allt från kontroll och begränsningar av en familjemedlem till dödligt våld. Våldet utövas, eller åtminstone stöds, i regel av flera personer. Detta kan försvåra en bedömning av varje enskilds skuld eller ansvar för utövade av våldet. Därutöver kan en person som utövar hedersrelaterat våld även vara utsatt själv. Ett exempel på detta är pojkar som tvingas utöva våld mot eller kontrollera sina systrar och på så sätt kan anses vara både våldsutsatta och våldsutövande. Denna dubbelroll som ofta gör sig gällande i en hederskontext försvårar ytterligare bedömningen av utövarens ansvar och risk för att utöva ytterligare våld. Studier har visat att hedersrelaterat våld ofta är planerat och att våldsutövare i en hederskontext i många fall är obenägna att känna skuld över våldet. Ansvar läggs i stället på den våldsutsatta som genom sitt beteende kan anses orsakat våldsdådet.

10 Socialnämndens ansvar för våldsutövare

Enligt 5 kap 11 a § SoL hör till socialnämndens uppgifter att verka för att den som utsätter eller har utsatt närstående för våld eller andra övergrepp ska ändra sitt beteende.

Det är centralt att säkerheten för de våldsutsatta och deras närstående genomsyrar allt arbete med våldsutövare. Det kommer till uttryck i bestämmelsen där det står att när socialnämnden fullgör uppgiften ska nämnden särskilt beakta säkerheten för den som utsätts eller har utsatts för våld eller andra övergrepp och dennes närstående. Bestämmelsen är inte avgränsad i ålder vilket betyder att även våldsutövande barn omfattas. Insatser som riktar sig till våldsutövare är en viktig del i arbetet för att bekämpa och förebygga våld. Socialtjänsten har ett ansvar för att ta ett helhetsgrepp om frågan och se till att hela familjen får den hjälp och det stöd som respektive person behöver.

Varje kommun bör bedöma hur insatser som ges till personer som utsätter närstående för våld ska utformas för att på bästa sätt möta de förutsättningar och behov som den enskilde våldsutövaren har och hur verksamheten som riktas till den aktuella målgruppen ska bedrivas. När det gäller personer som utsätter eller har utsatt närstående för våld kan det variera vilken typ av insats som kan vara verksam för olika individer.

För att motverka våld i nära relationer är det viktigt att rikta insatser inte enbart mot personer som redan utövar sådant våld, utan även mot personer som riskerar att göra det. Utgångspunkten är att personerna måste ta ansvar för och förstå vidden av sina handlingar. Därför behövs verksamheter som syftar till att medvetandegöra våldsutövares ansvar, attityder och värderingar samt till att hjälpa dem att upphöra med våldet. Det förebyggande arbetet är viktigt också för att förhindra att våldsutövare använder våld i en ny relation. Det kan dessutom vara ett led i att förhindra att även nästa generation utövar våld i nära relationer.

Kriminalvården kan vara en viktig samverkanspart kring våldsutövare och *Göteborgs Stads rutin för samverkan enligt insluss* finns som stöd. Vidare finns det en anställd socialsekreterare i samverkan med polisen som arbetar uppsökande mot misstänkta våldsutövare som sitter anhållna eller häktade. Insatsen riktar sig främst till föräldrar som frihetsberövats och syftet är dels att informera om stödinsatser, men också att verka som socialtjänstens förlängda arm och få in vårdnadshavaren i barnets utredning.

10.1 Insatser för våldsutövare

Socialstyrelsen har gjort en översikt av metoder för behandling av personer som utövar våld i nära relationer. Översikten beskriver fem metoder som används eller är under utveckling i Sverige. Metoderna har flera likheter och i dagsläget rekommenderas ingen metod framför någon av de andra. Översikten finns att

hitta på Socialstyrelsens hemsida, *Behandlingsmetoder för personer som utövar våld i nära relationer*.

Den dominerande formen för behandling är individuella samtal mellan våldsutövaren och behandlaren. De två vanligaste behandlingsmetoderna är ”Alternativ till våld” (ATV) och Möta pappor/föräldrar med våldsproblematik (MPV). MPV är en metod för samtal med en förälder som utövar våld mot sin partner eller sina barn. Den är utformad för att ingå i en barnavårdsutredning och syftar till att öka föräldrarnas motivation för att inleda behandling eller annat förändringsarbete. Vid motivationshöjande arbete med våldsutövare även ”Motiverande Intervju” (MI) användas. Det bör vara en låg tröskel till insatser riktade mot enskilda och information om våldsutövande och stödinsatser ska vara tillgängligt för alla. Det kan också finnas skäl att utreda stödbehovet hos personer som utövar våld och bevilja stöd enligt biståndsbeslut. Ny lagstiftning inom området ställer utökade krav på socialtjänsten att arbeta med våldsutövare och att verka för att våldet upphör.

I Göteborg finns Kriscentrum för män alternativt Kriscentrum för kvinnor för våldsutövare i egen regi. Psykologenheten Göteborgs stad (SF Hisingen) arbetar också med våldsutövare från hela staden efter biståndsbeslut. I övrigt finns lokala insatser som kan se lite olika ut i olika stadsområden.

Den som köper sexuella tjänster och/ eller har funderingar kring sexköp hänvisas till KAST som ger stöd i att bryta destruktiva sexuella beteenden.

11 Samverkan

Våld i nära relationer är ett mångsidigt problem och kräver att många samverkar. Socialnämndens insatser för den enskilde ska utformas och genomföras tillsammans med den enskilde och vid behov i samverkan med andra samhällsorgan och med organisationer och andra föreningar.

Samverkan behövs ofta både i enskilda ärenden och på övergripande nivå.

Resultatet för Socialstyrelsens Öppna jämförelser visar att drygt en fjärdedel av kommunerna har skriftliga och på ledningsnivå beslutade överenskommelser för hur samverkan i enskilda ärenden ska ske med externa aktörer. Det är vanligast att ha en överenskommelse med kvinnojouren och polisen. Det är mindre vanligt att ha en överenskommelse med primärvården, vuxenpsykiatri, akutmottagningar och ungdomsmottagningar.

Samverkan och samsyn mellan professioner är av vikt för att personers utsatthet ska upptäckas och förhindras. När det gäller barn kan detta ske inom ramen för *Överenskommelse om samverkan för barns o ungas hälsa*.

11.1 Intern samverkan

Intern samverkan ska ske enligt *Göteborgs stads rutin för samordnad plan och samtycke i ärenden som kräver samordning från två eller flera förvaltningar*. Samverkan på individnivå ska utgå från den våldsutsatta eller våldsutövarens behov. Om den enskilde har flera insatser eller ärenden på olika enheter ska dessa samordnas så de inte motverkar varandra.

När flera personer i samma familj får insatser ska dessa samordnas. Detta ska göras med beaktande av behovet av trygghet och säkerhet hos våldsutsatta och barn som bevittnat våld. Vid eventuella svårigheter i samarbetet ansvarar den handläggare eller utförare som upplever problem för att lyfta ärendet till sin närmsta arbetsledare. Arbetsledaren ansvarar för att hitta en fungerande lösning tillsammans med sina kollegor.

Våldsutsatta vuxna och barn samt våldsutövare som ingår i samma familj, ska inte ha samma handläggare. Om det sedan tidigare finns ett gemensamt ärende för den våldsutsatta och våldsutövaren ska akten delas.

11.2 Extern samverkan

Samverkan innebär att varje aktör tillför sina specifika resurser, kompetenser och kunskaper till den uppgift man har att gemensamt genomföra. För att myndigheter ska kunna samverka förutsätter det att den enskilde samtycker till det. Sekretess gäller inom socialtjänsten för uppgifter om en enskilds personliga förhållanden om det inte står klart att uppgiften kan röjas utan att den enskilde eller någon närstående lider men (26 kap. 1 § 1 st. OSL). Samtycke från en enskild innebär att en annars sekretessbelagd uppgift kan lämnas ut.

11.2.1 Hälso- och sjukvård

Enligt socialtjänstlagen och hälso- och sjukvårdslagen finns en lagstadgad skyldighet att samverka, vilken innebär att kommunen och regionen tillsammans ska upprätta en samordnad individuell plan (SIP) när den enskilde har behov av insatser från båda huvudmännen. Samverkan med hälso- och sjukvård kräver ett samtycke från den enskilde.

11.2.2 Polisen

Socialtjänsten kan behöva samverka med polisen för att bedöma risken för fortsatt våld. Den som handlägger våldsärendet hos socialtjänsten ansvarar för att vid behov initiera samverkan.

Polisen gör i vissa fall bedömningar av behovet av skydd och skyddsåtgärder för personer som är utsatta för våld i nära relation. Socialtjänsten kan få ta del av rekommendationer utifrån den bedömningen om samtycke lämnas. Polisen kan, för sin utredning, behöva information från socialtjänsten om personers tidigare utsatthet för våld. Tänk på att utgångspunkten även då är att sekretess råder, och att samtycke krävs. Om polis eller åklagare begär ut uppgifter är socialtjänsten skyldig att lämna uppgift som angår misstanke om brott till en åklagarmyndighet, polismyndighet eller annan myndighet som har att ingripa mot brottet. För uppgift som omfattas av socialtjänstsekretess gäller detta i princip endast när det är fråga om så allvarliga brott att det lägsta straffet i straffskalan är fängelse i ett år (se 10 kap. 23 § 1 st. OSL och 12 kap. 10 § SoL). Exempel på sådana brott är bland annat grov misshandel, grov kvinnofridskränkning/ fridskränkning och rån. Det bör uppmärksammas att det i detta avseende rör sig om misstanke om fullbordat brott. Sekretessen hindrar inte heller att socialtjänsten lämnar ut uppgift som angår misstanke om brott då det gäller försök till brott, för vilket inte är föreskrivet lägre straff än fängelse i två år (se 10 kap. 23 § 2 st. OSL och 12 kap. 10 § SoL).

Här bör observeras att socialtjänsten måste få tillräckligt underlag/information från polisen för att kunna göra en sekretessbedömning enligt ovan, exempelvis genom kontakt med åklagaren som dokumenteras skriftligt eller genom någon typ av dokumentation från polisen. Det är den myndighet som förfogar över handlingarna som ska göra sekretessprövningen. Ring alltid upp den uppringande personen, via polisens växel, innan uppgifter lämnas ut.

11.2.3 Islandsmodellen

Under 2021 implementerades Islandsprojektets samarbetsmodell ”Islandsmodellen” i Göteborgs Stad.

När barn bevittnar eller utsätts för våld i familjen riskerar de att inte fångas upp av berörda myndigheter. De riskerar att inte få det skydd, stöd och behandling som de har behov av och rätt att få. Det är viktigt att tidiga insatser riktas till alla i familjen vilket kräver att berörda myndigheter samarbetar och samverkar så tidigt som möjligt.

Efter en akut våldshändelse i en familj är det många samhällsinstanser som ska samarbeta på en operativ nivå. Polis, åklagare, socialtjänst, socialjour samt hälso- och sjukvård kan alla vara inblandade. Syftet med modellen är att utveckla ett konkret och effektivt samarbete.

Vid insatser inom ramen för modellen kontaktar polisen aktuell socialtjänst. Det krävs ett samarbete mellan Enhet Barn och Unga och Vuxenheten i det fortsatta arbetet för att fånga upp såväl den våldsutsatte som våldsutövaren.

Västra Götalandsregionens kompetenscentrum om våld i nära relationer (VKV) har *information om Islandsmodellen* på sin hemsida. På sidan finns även checklistor för socialtjänstens personal att använda i arbetet enligt modellen.

11.2.4 Idéburna organisationer

Idéburna organisationer kan exempelvis vara kvinno- och brottsofferjourer och olika sorters brukarföreningar. En samverkan mellan socialtjänsten och idéburna organisationer kräver samtycke från den enskilde. Vidare förutsätter en samverkan att organisationens/ föreningens och socialtjänstens ansvar, roll och uppgift klargörs. När bistånd beviljas till exempelvis skyddat boende, ska en vårdplan formuleras av handläggande socialsekreterare. Kvinnojouren/ den aktuella föreningen utför i detta sammanhang ett biståndsbeslut enligt socialtjänstlagen, och omfattas därmed av de regler och bestämmelser följer med ett sådant åtagande. Socialtjänsten är alltid ansvarig för insatserna som beviljas.

Sedan januari 2023 finns ett idéburet offentligt partnerskapsavtal (IOP) mellan Göteborgs Stads fyra socialnämnder och elva idéburna organisationer som arbetar med frågan om våld i nära relationer och mäns våld mot kvinnor. Syftet är att genom samverkan arbeta för att stärka arbetet inom våld i nära relationer och nå ut med rätt stöd till fler personer. Inom ramen för IOP:t innefattas också möjligheten till placering inom skyddat boende.

12 Ansvarsfördelning mellan kommuner

Bestämmelser om ansvarsfördelning mellan kommuner finns i 2 a kap. SoL.

En och samma kommun ska så långt det är möjligt ha ett samlat ansvar för stöd och hjälp som den enskilde har behov av. Bosättningskommunen ska därför ansvara för stöd- och hjälpinsatser som den enskilde behöver om den enskilde är bosatt i en annan kommun än vistelsekommunen. Om en person som utsätts för våld tillfälligt måste flytta för att undvika att utsättas för brott behåller alltså bosättningskommunen ansvaret.

Vistelsekommunen är den kommun där den enskilde vistas när det aktuella behovet uppstår och den enskilde ansöker om en insats. Var behovet ursprungligen uppstått saknar betydelse.

Om det är oklart vilken kommun som är ansvarig för stöd- och hjälpinsatser till den enskilde enligt bestämmelserna i 2 a kap. SoL ska, vistelsekommunen alltid ansvara för att den enskilde får allt det stöd och den hjälp som hen behöver. Det gäller i sådana fall inte enbart insatser som kan behövas i en akut situation, utan även andra insatser. Vistelsekommunens yttersta ansvar innebär att den enskilde aldrig kan nekas bistånd i en kommun med beskedet att behovet kan tillgodoses i en annan kommun, om det inte står klart vilken kommun som ska ha ansvaret. Detta innebär att den kommun som tar emot en ansökan om biståndsinsatser, eller som får vetskap om att en person eller en familj kan ha behov av biståndsinsatser, aldrig kan avvisa eller avsluta ett ärende utan att vara överens med en annan kommun om vem som bär det huvudsakliga ansvaret.

Det finns möjlighet för en kommun att begära att flytta över ett ärende till en annan kommun. Ärendet ska då flyttas över om den som berörs av ärendet har starkast anknytning till den andra kommunen och det med hänsyn till den enskildes önskemål, hjälpbehovets varaktighet och omständigheterna i övrigt framstår som lämpligt. Om berörda kommuner inte är överens om att flytta över ärendet, får den kommun som begärt överflyttning ansöka om det hos Inspektionen för vård och omsorg (IVO).

En person som utsätts för våld måste ibland lämna hemmet oplanerat. Om den våldsutsatta personen på eget initiativ akut åker till en annan kommun och under vistelsen där söker stöd och hjälp gäller vistelsekommunens yttersta ansvar i den akuta situationen, till exempel för skyddat boende och ekonomiskt bistånd. Vistelsekommunen är ansvarig för att genomföra de akuta insatserna i avvaktan på att bosättningskommunen erbjuder de insatser som behövs. Vistelsekommunen ska anses vara bosättningskommun så snart den enskilde uppger att hen inte avser att återvända till ursprungskommunen.

13 Individbaserad systematisk uppföljning

Det finns många olika kunskapsstöd för individbaserad systematisk uppföljning i socialtjänsten. Uppföljning är nödvändigt för att följa i vilken mån insatserna bidrar till önskade effekter och om de motsvarar individers och gruppers behov. Två verktyg, SUV-våldsutsatthet och SUV-våldsutövande, är specifikt utformade för uppföljning i kommunala verksamheter som arbetar med personer som är utsatta för våld eller som utövar våld i nära relation. Verktögen ger möjlighet att följa upp exempelvis våldets omfattning före och efter insats, typ av insatser och genomförda riskbedömningar. Den systematiska uppföljningen handlar om att skapa en gemensam kunskapsbas om vilka insatser som ger god effekt för att på sikt kunna utveckla och förbättra stödet till våldsutsatta och våldsutövare samt säkerställa ett arbete av god kvalitet.

Varje stadsområde har lokala överenskommelser för hur dessa används idag.

Bilaga 1

Säkerhetsplanering för personer som är våldsutsatta

- Om situationen är akut ska du ringa 112 för att få stöd av polisen!
- Kom överens om hur kontakten mellan dig och den som hjälper dig ska ske på säkraste sätt. Hur kan socialsekreteraren/annan stödperson kontakta dig? Hur kan du nå socialsekreteraren/annan stödperson på säkraste sätt? Var är det säkrast att träffas?
- Tänk ut säkra platser i närområdet och hur du tar dig dit om en konflikt uppstår där du är rädd för att din partner kommer att ta till våld. Kan du fly genom ett fönster? Kan du gå till någon granne? Undvik köket och andra ställen där det kan finnas vapen eller tillhyggen.
- Om du kan, berätta för någon i din närhet (familjemedlem, granne eller vän) om din situation så att hen förstår dig om du behöver akut hjälp.
- Om du har en granne som du litar på, be den personen att ringa polisen om det hörs skrik från din lägenhet.
- Kom överens med personer du litar på om ett kodord. Det kan vara bra att ha om du behöver ringa på hjälp men inte vill att din partner ska förstå vad du gör. Kom ihåg att du alltid kan ringa 112 och be om hjälp från polisen. Om du inte vill tala med polisen kan du ringa till socialjouren på tel: 031- 365 87 00
- Lär dig viktiga telefonnummer utantill.
- Se till att ha lite pengar på dig så att du vid behov kan fly och ta dig från bostaden.
- Gör upp en lista för viktiga saker att ta med om du behöver lämna hemmet.
- Om du kan, packa en väska med saker som du har på en plats utanför hemmet.
- Se till att du vet var du har dina viktiga papper så att du lätt kan ta med dem om du behöver lämna hemmet. Tänk också på att ta med andra saker som är betydelsefulla för dig.

Enheten för kvalitet

Telefon: 031-365 00 00 (kontaktcenter)

E-post: frida.cissig@socialhisingen.goteborg.se

